

Den Elektroniske Læsesal

Af Kirsten Steen Nielsen

Følgende er en beskrivelse og opsummering af nogle af de erfaringer vi har gjort i Børne- og Ungdomsafdelingen på Københavns Hovedbibliotek med børn og unges brug af CD-rommer samt bibliotekarens rolle i forbindelse med opgaves skrivning eller hobby.

Beskrivelse af projektet

Den Elektroniske Læsesal er et delprojekt under Københavns Kommunes Bibliotekers projekt "Fyrtårnet". Fyrtårnet er et informations- og kommunikationsprojekt for børn og unge i alderen 10 - 16 år. Projektet kører i perioden 1995 -1997. Formålet med projektet er at afprøve de nye informationsteknologiske muligheder i børnebiblioteksarbejdet således, at børnene og bibliotekarer bliver rustet til kravene i det nye informationssamfund og samtidig kan være med til selv, at stille krav til brugergrænseflader, software og andre IT-redskaber, der kan bruges af almindelige biblioteksbrugere.

Projektet er placeret i 4 børnebiblioteker i KKB. Blågårdens Bibliotek, der arbejder ud fra temaet indvandrerbørn og edb, Sundbyvester Bibliotek arbejder med piger og edb, Øbro Bibliotek, Jagtvej, hvis udgangspunkt er børn som medborgere og Hovedbørnebiblioteket med "Den Elektroniske Læsesal".

At afdeling B&U valgte at gå ind i projektet med "Den Elektroniske Læsesal" skyldes, at vi i det daglige arbejde mærkede behovet for at gøre vores tilbud til de store skolebørn mere tidssvarende. Folkeskolereformen og den ændrede pædagogik i Folkeskolen har bevirket et voksende pres på såvel bibliotekarer som materialer i forbindelse med temaopgaver helt fra 3.-4.klasse. Det var nærliggende, at styrke dette arbejdsområde samtidig med, at vi fik mulighed for at afprøve de nye informationsteknologiske mediers egnethed.

Forsøget skal blandt andet afdække målgruppens behov, definere begrebet information set i relation til bibliotekernes opgave, de nye medier og målgruppens behov, undersøge materialernes egnethed, kvalitet og muligheder, afdække bibliotekarens rolle og behov for videreuddannelse og indpasse de nye medier i B&U's hovedbiblioteksfunktion.

"Den Elektroniske Læsesal" er ikke en fysisk enhed, men er integreret i det samlede udlånsområde. I efteråret 97 består den af én multimediamaskine, der kun kan afspille CD-rommer, én multimediamaskine, der er tilsluttet hovedbibliotekets CD-rom netværk, internettet og B&U's egne CD-rommer, én internetmaskine og én PC med KKB's katalog og Artikelbasen, i alt 4 maskiner samt 2 farveprintere. Vi startede ud med én multimediamaskine.

skine og to PC'ere med bibliotekskatalogen, internet opkoplingen udskød vi til resten af Hovedbiblioteket fik internet. Vores erfaring er, at selv om maskinerne er forbeholdt de 10-16årige er der mange voksne, som finder det er på sin plads at optage vores maskiner, når der ikke er til at komme til ved maskinerne i resten af huset. Da vi var de første på Hovedbiblioteket, der fik publikumsadgang til CD-rommer, måtte vi ofte tage en diskussion med voksenlånere og som de eneste med en internetadgang ville konsekvenserne være uoverskuelige. Dette har bevirket, at vi har over et års erfaring med kun at have CD-rommer til læsesalsbrug, uden at de blev overskygget af presset på internettet, hvad der er en tendens til.

Valg af CD-rommer

Der er ikke lagt spil eller anden form for underholdning ind på maskinerne, for ikke at udsende de forkerte signaler. Vi var fra begyndelsen overbevist om, at det var den mere "seriøse" del af CD-rommerne vi ville beskæftige os med, da antallet af multimediemaskiner ikke svarer til det egentlige behov, var vi bange for at læsesalsprojektet ville drukne i spil, hvis vi lagde disse ind på maskinerne, derfor har vi valgt kun at have spillene til udlån i B&U. Dette har hen ad vejen ført til diskussioner med såvel børn som forældre, der gerne så at vi havde spil til brug på biblioteket.

Med hensyn til materialevalget tager vi udgangspunkt i aldersgruppen de 10- 16årige lånere. Vi har valgt denne aldersgruppe, da forsøget kræver en vis læsefærdighed og motivation i form af eksisterende behov, den øverste aldersgrænse svarer til afdelingens øvre grænse for de øvrige materialer. Materialerne skal kunne bruges i forbindelse med opgaveskrivning eller fritidsinteresser, dels som opslagsværk dels som en populærvidenskabelig indføring i de enkelte emner.

Emnerne er bestemt af brugergruppens behov. I begyndelsen foretog vi materialevalget ud fra de erfaringer, vi har med børnenes opgaveskrivning og interesser, med vægt især på det første. Materia-

levalget var desuden også stærkt afhængigt af hvad der var tilgængeligt for bibliotekerne på markedet, sværhedsgraden og sproget. Da vi begyndte, var der ikke biblioteksanmeldelser på CD-rommer, så vi brugte avis og tidsskriftsanmeldelser, der som oftest ikke er særlig biblioteksrelevante i forhold til vores brugergruppes behov og kunnen. Dette bevirkede en del køb som mere gik på emnet og den almindelige vurdering end deres biblioteksrelevans. Senere er der så kommet anmeldelser fra DBC og korte beskrivelser fra IBC, dette har givet et bedre grundlag for materialevalget.

I begyndelsen var jeg eneansvarlig for materialeindkøbet, men da der begyndte, at komme faste anmeldelser, blev indkøbet til den Elektroniske Læsesal en del af det almindelige materialevalg, det er dog for det meste mig, der kommer med forslag til indkøb, hvor de andre bibliotekarer i afdelingen kan hæfte deres kommentarer til omkring børnenes behov og ønsker.

Som nævnt købte vi i begyndelsen flest såkaldte traditionelle opslagsværker til "Den Elektroniske Læsesal", men da CD-rommen indeholder andre muligheder for, at formidle viden og oplevelse end bogen, må dette også tages i betragtning ved anskaffelse. Efter trekvart år begyndte vi dels ud fra de ønsker som børnene kom med selv og dels de behov vi kunne se der var, i forhold til vores bogbestand som supplement eller eneste mulighed for at dække emnet, at købe mere bredt. CD-rommerne skal stadig kunne bruges som et opslagsværk, men ofte ligger hovedvægten af værket på det alment informerende og oplevelsen. I forbindelse med indførsel af Cd-rom netværket på Hovedbiblioteket, har vi valgt, at tænke utraditionelt og afprøve nogle værker, som man ikke normalt ser i en Børne- og Ungdomsafdeling, nemlig Encyclopaedia Britannica, Keesing og PC-Axis et nordisk statistik værk.

Kvalitet

Med hensyn til kvalitet, indhold, egnethed og relevans er det på trods af anmeldelserne først muligt

at vurdere CD-rommen, når den kommer i brug. Ideelt set burde den gennemprøves af samtlige bibliotekarer i afdelingen inden den sættes ud i referencsamlingen, dette for at man kan få det fulde udbytte såvel indholdsmæssigt som teknisk, dette er dog utopisk som hverdagen ser ud på et folkebibliotek i dag, jeg har derfor valgt, at fremlægge dem til gennemsyn i et par uger på bibliotekarkontoret, når opstartsfilen er lagt ind i publikumsmaskinen, det er så op til den enkelte at informere sig i nyhederne. Alene her skiller CD-rommerne sig ud fra de øvrige referencematerialer, de er ganske enkelt mere tidskrævende, at orientere sig i end et bogligt materiale.

Hvorledes er kvaliteten af de faktuelle oplysninger, er det en grundig eller overfladisk viden, er sproget svært tilgængeligt, kan CD-rommen stå alene eller skal den suppleres af boglige materialer. Vurderingen af dette sker løbende i forbindelse med børnenes brug af CD-rommerne. Det vil sige, man kan ikke bare stikke dem en CD-rom, men er nød til at sikre sig, at børnene har fået de oplysninger de kom efter inden de forlader biblioteket evt. finde bøger om det samme emne, og tilbyde dem som supplement. I denne forbindelse vil jeg lige nævne, at det er vigtigt, at være opmærksom på, at mange børn har behov for stor hjælp til at definere og disponere deres opgave, det er derfor vigtigt, at man inden man finder materiale frem til dem har givet sig tid til at snakke med barnet for at danne sig et billede af opgavens indhold og niveauet for størrelse og sværhedsgrad, der er selvsagt forskel på hvad du skal og kan præstere i 6. klasse end i 10. klasse, eller i et kort mundtlig oplæg eller en månedsrapport. Jeg har løbende observeret børnene mens de søgte, i CD-rommen, skulle de have hjælp, for at finde rundt, kunne de finde de relevante oplysninger, hvis de var på CD-rommen eller må de give op. Kunne de overskue de informationer de fik, eller var de for svære, brugte de materialets indbyggede søgemuligheder, hyperlinks og muligheder for udprintning, jo længere tid de sidder med en CD-rom, jo bedre er den generelt..

Udnytter CD-rommen mediet eller er det bare en bog i elektronisk form, hvordan er kvaliteten af billeder, film og lyd, er de relevante for formidling af stoffet, er de pæne, er de interessante og hvilke muligheder er der for redigering og print, er den overskuelig og let at finde rundt i og er det let at kunne overskue samtlige muligheder, der ligger i CD-rommen, kræver den evt. mere hjælp end en tilsvarende bog om emnet. Hvilke aldersgrupper kan benytte CD-rommen og har den appel til brugerne eller vælger de den hurtigt fra og tager hellere noget bogligt materiale om emnet, også selv om det ikke er hjemme og de må reservere det., findes der overhovedet lånere, der har behov for de oplysninger og oplevelser en CD-rom kan give inden for det givne emne.

Visse af de CD-rommer vi har anskaffet har en medfølgende manual på størrelse med en bog. Hver gang jeg ser dette bliver jeg altid mistænkelig, et så visuelt medie burde ikke have mere end højst en kort introduktion på en A4 side og allerhelst ingen for at kunne bruges. Børnene kunne ikke drømme om at sætte sig ind i alt dette før de starter, de er som oftest trænede bruger af edb, visuelt orienterede, og hurtige til at overskue et skærbillede og prøver sig hellere frem end at tygge en manual igennem det samme gælder for øvrigt de guidede tours som nogle CD-rommer indeholder. Det er derfor vigtigt, at man allerede fra første billede får en klar fornemmelse at CD-rommens indhold og værktøjer visuelt fremstillet. Som et eksempel på dette kan jeg nævne CD-rommen "Dracula : truth and terror" som lyder mere kulørt end den er. Der er ingen tekst på første skærbillede, men den popper forklarende op, når du placerer pilen på de enkelte symbolske genstande, hvis brugeren skulle være i tvivl om deres betydning. Symbolerne er geniale, hvis man vil vide noget om forfatteren klikker man selvfølgelig på billedet af vedkommende, hvis man har brug for hjælp klikker man på hvidløget og hvis man vil afslutte på en gravsten osv., nu er emnet taknemmeligt, men også mere "kedelige" emner kan gøres visuelt tilgængelige. "Encarta" er en af de CD-rommer som børnene ligeledes hurtigt lærer at orientere sig i ligesom

“Dangerous Creatures” er meget visuel og logisk i sin opbygning, selv meget små børn d.v.s 5-6 årige kan sidde længe med sidstnævnte, selv om det er begrænset, hvad de kan få ud af den sprogligt.

Dertil kommer så de tekniske aspekter af den enkelte CD-rom. Er den let at installere og især afinstallere, kræver den meget plads på harddisken og ram for at kunne afvikles ordentlig, er den i hele taget mulig, at afvikle den hurtig nok og giver den rod i maskinens opsætning.

Der findes selvfølgelig mange andre kriterier til vurdering af en CD-rom, men de ovenfor nævnte, er dem som jeg af erfaring har fundet ud af er dem som man, har mulighed for at konstatere i det daglige brug og som er mest relevante i forhold til vores målgruppe.

Hvilke andre erfaringer har vi så gjort i løbet af den periode projektet har kørt? Det har vist sig at CD-rommerne er anvendelige i forbindelse med en læsesals samling for børn og unge men de er ikke noget større tilløbsstykke. Der er selvfølgelig børn, der gerne vil prøve dem af nyhedsinteresse eller fordi, vi har en CD-rom om et emne, som de har interesse for, men generelt skal de formidles aktivt af bibliotekaren i forbindelse med besvarelse af den enkelte opgave. Efter at vi har åbnet op for adgangen til internettet er brugen af CD-rommer faldet, flere af vores brugere vælger af sig selv internettet i forbindelse med opgaveskrivning.

Dette kan dels skyldes børn og unges fascination af nettet dels de indbyggede svagheder vi finder i flere af CD-rommerne. Set i forhold til de ovenfor nævnte vurderings kriterier må vi konstatere, at flere CD-rommer ofte er forholdsvis uoverskuelige ved brugerens første kontakt med dem og har behov for bibliotekarisk hjælp for at få det fulde udbytte. Det kræver at bibliotekaren har haft tid til at sætte sig grundigt ind i hver eneste CD-rom, dens indhold og dens opbygning, søgefaciliteter og værktøjer, der ofte varierer meget fra CD-rom til CD-rom, hvilket ikke er særlig realistisk at forvente, da der sjældent som tidligere anført, er sat tid af

til at orientere sig i de enkelte titler, heldigvis kan man komme langt med den hen ad vejen opnåede erfaring. Med hensyn til hurtigt at kunne finde de oplysninger som de har brug er det oftest kun muligt i de rene opslagsværker, de andre produkter kræver ofte at man afsætter tid til at finde guldkornene frem og fordybe sig i CD-rommen for at få det fulde udbytte, en tid og tålmodighed ikke alle børn og unge har. Kræver CD-rommen, at man skal fordybe sig i den, skal den heller ikke som tidligere nævnt være alt for kryptisk med hensyn til at kunne bevæge sig rundt i samt arbejde hurtig, hvis ikke så går brugeren i stå i ren og skær irritation.

Drejer det sig om børnenes fritidsinteresser er de mere tilbøjelige til at sidde og fordybe sig, samt ofte prøve andre CD-rommer, som de er faldet over, mens de sad og så på den, de er kommet for at bruge i første omgang.

Kvalitetsmæssigt i forhold til indholdet svinger CD-rommerne en del, selvfølgelig er de fleste præget af, at de er produceret i USA både med hensyn til vægningen af stoffet og holdninger, dette har bl.a medført, at man ofte er nød til at supplere op med bøgerne for at belyse emnet grundigt. Dertil kommer, at selv CD-rommer om et enkelt emne, som man skulle forvente kom ud i krogene kan vise sig at være meget overfladiske i deres behandling af emnet, måske ikke visuelt, men så på det faktuelle plan af disse vil jeg nævne “Dangerous Creatures”, der nok er god på det visuelle plan, men faktisk er der ikke meget at hente, der minder den meget om tidligere tiders samtryksbøger, Dorling Kindersleys “Virtual Reality Bird og - Cat” har ligeledes svært ved at stå alene, her må der også suppleres op med bøger, hvis den bruges i forbindelse med opgaveskrivning.

Sproget kan være en barriere især for de yngste i målgruppen, som ikke er så øvede i engelsk, men som i andre sammenhænge, ser vi at hvor børnenes egne interesser spiller ind, kan de klare mere end vi forventer af dem i sproglig henseende. Generelt er sprogbrugen ikke for svær i CD-rommerne, hvilket vel hænger sammen med, at det er et visuelt medie.

Følgende CD-rommer er de mest benyttede i "Den Elektroniske Læsesal" :

Encarta, Cinemania, Anne Hoopers Ultimate Sexguide, Great Generals, Ultimate Human Body, Ultimate 3D Skeleton, Generelt kan man sige om dem, at de opfylder det kriterium, at de er nemme, at gå til som første gangs brugere, de er overskuelige og har en rimelig grundig behandling af det enkelte emne og at emnet selvfølgelig er noget der interesser børnene.

CD-rommerne på netværket har ikke været anvendt i nævneværdig grad og jeg overvejer, at ophøre med abonnement på PC-Axis, som virker for svær, at bruge, man ender ofte blindt et sted og kan ikke komme videre.. Da maskinen også kører internet, er det svært at sige om CD-rommerne ville blive brugt oftere, hvis ikke den var belejret af netsurfere.

Vi har nu så megen erfaring med brugen af CD-rommer, at den næste del af projektet er et forslag til ændring af den nuværende biblioteksorientering for 4.klasse, hvor vi skal indarbejde orientering i de nye medier og deres brug i forbindelse med opgaveskrivning. Når forslaget er færdigt, vil det blive afprøvet på en klasse, der har indvilget i at deltage og komme med en evaluering af forløbet.

Når forsøget er afsluttet og vi har evalueret vil vi bl.a. tage op om nogle af CD-rommerne ikke ville blive udnyttet bedre, hvis de var til udlån. For at få det fulde udbytte af mange af vores CD-rommer kræver det faktisk, at du har god tid til at fordybe dig i det enkelte værk, eneste undtagelse for dette er faktisk de rene opslagsværker. Som udlånsmateriale, vil de dog være et både anvendeligt og spændende materiale for vores brugere.

Tekniske problemer

Med hensyn til de tekniske løsninger har vi gjort de erfaringer, at det er vigtigt, at der ikke ligger for mange funktioner på den enkelte maskine, da dette gør dem sårbare.

Vi har 3 forskellige styresystemer på vores maskiner, nemlig Windows 3.11, Windows 95 og Windows NT. På alle 3 er det nødvendigt, at lægge en form for restriktion ind for at beskytte dem mod lånerne. Restriktioner er afhængige af, hvad maskinen bruges til, de er lavet i samarbejde med vores tekniske supportere hen ad vejen, som vi er blevet opmærksomme på de enkelte systemers svagheder. Uheldigvis betyder de også, at det gør installationen af produkterne til en mere langsommelig og besværlig procedure. Det har desuden vist sig, at det er en god idé, at lægge et afinstalleringsprogram ind, så man hurtigt kan få fjernet de CD-rommer, der ikke har et sådant indbygget, på den måde slipper man for at have alle de mærkelige programmer rester til at ligge og fylde harddisken op.

Nogle CD-rommer kræver desuden en meget højt antal farver for at kunne vise grafik og video, men har man lagt restriktioner på, kan den enkelte låner ikke ændre opsætningen, og det vil kræve, at bibliotekaren skal have tid til at fjerne, ændre og gensætte, hver gang disse CD-rommer skal bruges. Andre CD-rommer har ikke indbyggede opstartsfiler, men kan køres direkte, det kræver, at man selv kan lave et opstarts ikon for at gøre låneren opmærksom på værket, samt huske at opstarten skal køres manuelt uden brug af ikonet.

Den tekniske udvikling går hurtig, CD-rommerne bliver mere og mere teknisk krævende samtidigt med at de bliver mere og mere avancerede. Dette bevirker, at vi kommer til at halte efter teknisk, vores multimediemaskinerne forældes hurtigt og kræver øgede investeringer.

Med hensyn til bibliotekarens rolle tegner der sig et billede ud fra de hidtil opnåede erfaringer. Vi har fået et materiale ind, som kræver at vi sætter os grundigt ind i den enkelte titel, for at vi kan vejlede lånerne tilfredsstillende, dels for at kunne bedømme om det dækker lånerens behov dels for at kunne vejlede grundigt i brugen. Vi skal have opbygget en teknisk viden, så vi kan løse de simple tekniske problemer, samt selv installere de nye titler. Den grundlæggende tekniske viden skal vi dog ikke

spille vores tid med, men indgå i et samarbejde med teknikere, der kan løse de større tekniske problemer samt holde sig ajour med nye tekniske løsninger, der imødekommer nogle af de behov, der opstår ved lånernes brug af maskinerne.

Som det kan ses af ovenstående, har "Den Elektroniske Læsesal" været et meget praktisk orienteret projekt. Efter disse 2 års forsøg, har vi fået et godt og inspirerende grundlag, til at videreudvikle vores afdeling, diskutere vores faglige rolle, vores behov for ekstra uddannelse samt imødekomme den forandring der foregår inden for pædagogikken og børns læring. Da vi startede, var vi klar over at udfordringerne lå der og at der var et behov som vi måtte tage op, i dag er det på et væsentligt mindre abstrakt grundlag, at vi kan være med til at ændre biblioteket i forhold til den nærmeste fremtid.

Jeg vil slutte af med en liste *groft* inddelt i emner over de CD-rommer, som vi har indkøbt til "Den elektroniske Læsesal" i løbet af de 2 år forsøget har kørt. Listen er ikke komplet, da vi har nogle i restordre. Samtlige CD-rommer fra listen bestilles hos bibliotekaren, hvilket giver os en vis motion, men også et godt billede af, hvad vores brugere har behov for.

Den elektroniske referencesamling adskiller sig væsentlig fra den øvrige referencesamling, den minder bortset fra leksikaene og de litterære opslagsværker såsom Groliers "Multimedia Encyclopedia of Science Fiction" mere om de materialer vi har til udlån, dels i forhold til det brede spekter af emner, dels i blandingen af informationer og oplevelse samt aldersmæssigt.

Religion og mytologi:

Aspects of Religion

Mythology: Pantheon of the Gods: Rome and Greece.

Myths and Legends vol. 2 : Lost Cities and mythical Lands.

Geografi og historie:

Amerika & Amerikanere

Ancient Lands.

Antarctica.

Atlas of Europe.

Chronicle of the 20th Century.

The Clothes we Wore.

Dorling Kindersley World Reference Atlas.

Exploring Ancient Cities.

The Great Generals: of the 20th Century.

How we used to live: Early Victorians CD-ROM

Napoleon : Europe and the empire.

På rejse med Thomas Blue Eagle.

The War in the Pacific.

World War II.(Flagtover).

World War II: The European Theater.

World War II: Global Conflict.

World War II: Sources and Analysis.

World War One (The Times Perspectives).

Natur og teknik:

Anne Hooper's ultimate Sex Guide.

A Brief History of Time (Stephen W.Hawking).

Dangerous Creatures.

The Day after Trinity: J. Robert Oppenheimer and the Atomic Bomb.

Discovering Endangered Wildlife.

Distant Suns.

Earthscapes in Time.

Ideas that changed the World.

Interactive Periodic Table.

Planet Earth:the story of environmental awareness.

Sharks !

The Space Race.

Teaching Science series 1 : Elements og 2:Materials.

The Ultimate 3D Skeleton.

The Ultimate Human Body.

Virtual Reality Bird.

Virtual Reality Cat.

A World alive: A Wildlife Adventure for Kids.

Kunst, film og musik:

Art Gallery (Microsoft).
Cinemia.
EMP Leksikon om Rock.
Musical Instruments.
With open Eyes.
World Beat.

Litteratur:

Bookshelf '94.
Dracula: Truth and Terror.
The essential Frankenstein.
Grolier Science Fiction: The Multimedia Encyclopedia of Science Fiction.
Multimedia Hans Christian Andersen.

Sport:

The Martial Arts Explorer.
The Multimedia Workshop (værktøjsprogram).
NBA at 50 (Basketball)

Olympia : From ancient Greece to the modern revival!

Olympic Gold: A 100 Year History of the Summer Olympic Games.

TV 2 og B.T.'s Store Fodbold CD-ROM.

The Ultimate Encyclopedia of Soccer.

Leksika:

Encarta. (95 og 96).

Lademanns Multimedia Leksikon 1997.

Library of the Future.3rd Ed.

Diverse:

Chili-Rom (tidskrift).

Hvad kan jeg blive 96/97.

Masterclips 35,000 (værktøjsprogram).

Mind of a Killer(om seriemordere).